چونڊون_ 2008ع ۽ سنڌ جا مفاد

_ جامي چانڊيو

پاڪستان ۾ جيئن هر فضيلت واري ڳالهه جي روح کي مسخ ڪيو ويو آهي، تيئن جمهوريت ۽ چونڊن کي به عوام سان هڪ سنگين مذاق ۾ تبديل ڪيو ويو آهي. پاڪستان ۾ ”چونڊون“ چونڊ (Choice) جهڙي حَسين ۽ آزادي پسند تصور جي توهين آهن، جنهن ۾ نه رڳو ماڻهن جي ووٽ ۽ راءِ جو فيصلي سازيءَ ۾ ڪوبه عمل دخل نه آهي پر وٽن حقيقت ۾ ڪابه چوائس ڪانه آهي. جنهن ملڪ ۾ خود رياست وٽ سياسي فيصلي سازيءَ لاءِ خود مختياري نه هجي، قانون جي حڪمرانيءَ جو تصور به نه هجي، عدالتون يرغمال هجن، فوج سياست ڪندي هجي ۽ سياستدان ”ڏنڏو“ ڪندا هجن، پريس جي آزادي محدود هجي، دهشت ۽ عدم تحفظ ۽ خوف جو راڪاس لامارا ڏيندو هجي، اڪثر سياسي پارٽيون اسٽيبلشمينٽ جون ڳيجهو بڻيل هجن ۽ چونڊن ۾ ڪٽڻ جو بنياد دهشتگردي ۽ پئسو هجي، اتي چونڊون ڇا ٿينديون هونديون ۽ اهڙين چونڊن (؟) ذريعي ڪهڙي جمهوريت ايندي هوندي، ان جو تصور ڪري سگهجي ٿو. پاڪستان ۾ جيئن اُگهاڙي آمريت عوام سان ظلم آهي تيئن ناٽڪي جمهوريت پڻ عوام سان هڪ سنگين

مذاق آهي. پاڪستان ۾ چونڊن جو مطلب آهي ته عوام گهٽي ۽ گهٽ بچڙائيءَ مان هڪ جي چونڊ ڪري. چند ميمبرن ۽ سياستدانن کي ڇڏي ڪري باقي اڪثريت جو حال اهو آهي.

ماضيءَ جيان هڪ دفعو وري 2008ع جي چونڊن جو رونشو عوام جي سامهون آهي. جن ماڻهن ۽ خاندانن سياستدانن جو روپ ڌاري سالن ۽ ڏهاڪن کان عوام جو سياسي، سماجي ۽ معاشي رَتُ پئي پيتو آهي، اُهي هڪ ڀيرو وري عوام جا ”خادم“ بڻجي عوام وٽ ايندا ۽ عوام سان ويساهه گهاتين جو هڪ نئون دؤر شروع ٿيندو. اچو ته 2008ع جي چونڊن جي حوالي سان ڪجهه بنيادي سوالن جو جائزو وٺون.

(1) ڇا چونڊون شفاف ٿينديون؟

اڄڪلهه ميڊيا، عالمي برادري توڙي سياسي پارٽين ۽ سول سوسائٽيءَ وٽ چونڊ جي شفافيت جو سوال هر هنڌ بحث هيٺ آهي. رڳو عوام وٽ ان سوال جي اهميت نه رهي آهي جو کين خبر آهي ته جن چونڊن ۾ سندن بنيادي ڪردار نه آهي، اُهي ڪيترو شفاف هونديون يا ٿي سگهن ٿيون. هيٺين سوالن تي غور ڪرڻ سان معلوم ٿي سگهي ٿو ته 2008ع جون چونڊون ڪيترو شفاف ۽ انصاف تي ٻڌل هونديون.

- مشرف جي گذريل اَٺن سالن دوران جيڪي به چونڊون ٿيون آهن، ڇا اُهي شفاف هيون جو ڪانئس هينئر اها اُميد ڪجي ته موجوده چونڊون شفاف هونديون؟
- آزاد عدليه ۽ اليڪشن ڪميشن جي عدم موجودگيءَ ۾ ڪنهن به ريت شفاف چونڊن جو تصور ڪري سگهجي ٿو؟
- صوبن ۽ ضلعن ۾ جنهن قسم جون حڪومتون ويهاريون ويون آهن، ڇا انهن جي هوندي اميد ته ڇا پر اهو تصور به ڪري سگهجي ٿو ته 2008ع جون چونڊون شفاف ٿي سگهن ٿيون؟
- بوگس ووٽر لسٽن ۽ بدنيتيءَ جي بنياد تي ٿيل تڪ بنديءَ ذريعي ڇا شفاف چونڊن جو ٿيڻ ممڪن آهي؟
- قانون جي حڪمرانيءَ جي اڻ هوند ۽ دهشتگرد ماحول ۾ ڇا شفاف چونڊون ٿي سگهن ٿيون؟

انهن مٿين سوالن سان گڏ اهو سوال به اهم آهي ته ڇا چونڊن ۾ ڌانڌليون ۽ فراڊ رڳو اليڪشن جي ڏينهن ٿيندا آهن؟ ڇا چونڊن ۾ فراڊ جو انتظام مڪمل طور ڳجهي ۽ ظاهري طور اڳواٽ ٿيل نه هوندو آهي؟ دراصل بوگس چونڊن ۾ فراڊ لاءِ مڪمل طور اهڙو ماحول ۽ حالتون پيدا ڪيون وينديون آهن، جو انهن حالتن ۾ شفاف چونڊون ممڪن ئي نه هونديون آهن. پاڪستان ۾ رياستي ادارن، ايجنسين، اسٽيبلشمينٽ ۽ سندن پاليل

سياستدانن چونڊن ۾ فراڊ جي سموري سياسي ۽ سماجي ٽيڪنالاجيءَ کي نہ رڳو سمجهيو آهي پر ان کي ٺاهيو بہ آهي.

(2) ڇا چونڊن کان پوءِ ملڪ ۾ جمهوريت ايندي؟

عام طور تي اهو چيو پيو وڃي تہ هي چونڊون آمريت کان جمهوريت ڏانهن هڪ Transition هونديون. يعني سڀ کان اول تہ اهو سڀ تسليم ٿا ڪن تہ مشرف جو اٺن سالن جو دؤر جمهوريت نہ هو پر ملڪ تي هڪ فرد، اداري ۽ ٽولي جي مطلق العنان حڪمرانيءَ جو دؤر هو. سوال آهي تہ اختيارن جي مرڪزيت ۽ طاقت جي توازن ۾ ڪهڙو بنيادي ڦيرو آيو آهي، جنهن مان اهو لڳي ٿو تہ ملڪ ۾ هاڻي جمهوريت ايندي. سوال آهي تہ ڇا:

- ملڪ جي اڇي ڪاري جي مالڪ اسٽيبلشمينٽ حقيقي اقتدار ۽ اختيار مان هٿ ڪڍيو آهي جو اهو نظر پيو اچي تہ ملڪ ۾ چونڊن کانپوءِ جمهوريت ايندي؟
- ملڪ ۾ اختيارن جي بدترين مرڪزيت ۽ طاقت جي توازن ۾ ڪهڙو ڦيرو آيو آهي، جنهن مان لڳي تہ چونڊن کانپوءِ ملڪ ۾ جمهوريت ايندي؟
- جمهوريت جو مطلب رڳو بوگس چونڊن ۾ ووٽ وجهڻ نہ آهي، پر جمهوريت جو مطلب آهي آزادي، برابري، چوائس، قانون جي حڪمراني ۽ عوام جو اختيار_ پاڪستان ۾ اهي تصور هاڻي ڏند ڪٿائون سمجهيا وڃن ٿا ۽ انهن فيڪٽرس جي عدم موجودگيءَ ۾ بوگس چونڊن ذريعي جيڪا جمهوريت ايندي اُها عوام اڳ ئي ڏسي ويٺو. ٽين دنيا جي Client States ۾ ناٽڪي جمهوريت جو اهو ئي ماڊل عالمي سامراجي قوتن ۽ سندن مقامي چاڙتن حڪمرانن کي سوٽ ڪري ٿو ۽ دلچسپ ڳالهہ تہ Status-Quo جون سياسي پارٽيون بہ ان ئي واڙي جون مقيم آهن. پاڪستان جي موجوده رياستي ۽ آئيني ڍانچي ۾ جمهوريت اچي سگهي ئي نہ ٿي.

(3) چونڊون ۽ سنڌ لاءِ خطرا:

جيتوڻيڪ اها هڪ طئي ٿيل حقيقت آهي تہ هن ملڪ ۾ بوگس چونڊن ذريعي ناٽڪي جمهوريت ئي اچي سگهي ٿي پر ملڪ جي مخصوص حالتن ۾ 2008ع جي چونڊن کي سنڌ ۽ سنڌي عوام جي قومي مفادن جي حوالي سان بہ ڏسڻ گهرجي. ڇاڪاڻ تہ هنن بوگس چونڊن ۾ باشعور ۽ باضمير ماڻهن کي ڀل تہ دلچسپي نہ هجي پر ان جي نتيجن جا اثر ظاهر آهي تہ اسان تي پوندا ۽ شايد ملڪ ۾ سڀ کان وڌيڪ منفي اثر سنڌي عوام تي پئجي سگهن ٿا. ملڪ ۾ جيئن تہ مستقبل ۾ هيئيان سوال نهايت اهم ۽

حساس هوندا، ان ڪري سياڻي سنڌ توڙي مرڪز ۾ ڪهڙيون حڪومتون هونديون، اهو اسان لاءِ هڪ اهم سوال آهي. چونڊن ۽ مستقبل جي حڪومتن کي هيٺين سوالن جي روشنيءَ ۾ بہ ڏسڻ گهرجي.

- هوندئن تہ ايم ڪيو ايم پنهنجي قيام کان وٺي هيستائين سنڌ ۽ سنڌي عوام جي قومي مفادن کي ڪاپاري ڌڪ پئي هنيا آهن پر خاص طور تي مشرف جي گذريل اٺن سالن دوران جيئن هن دهشتگرد ۽ سنڌ دشمن ٽولي سنڌ کي سياسي ۽ معاشي طور لُٽيو ۽ پيليو آهي، ان جو ڪو مثال نٿو ملي. ايندڙ چوندن جي ان حوالي سان وڏي اهميت آهي تہ جيڪڏهن هن ڀيري وري ايم ڪيو ايم، فنڪشنل ليگ يا مسلم ليگ (ق) سان گڏجي سنڌ ۾ حڪومت ٺاهي تہ پوءِ سنڌ جو رهيل نور بہ چَٽُ ٿي ويندو.
- مشرف ٽولو پنجاب جي چوڌرين سان گڏجي سنڌ ۽ سنڌي عوام جي معاشي نسل ڪشي ڪندڙ ڊيمن ۽ ڪئنالن جي اڏاوت تي بضد آهي. ڪالاباغ ڊيم ۽ ٻين ڊيمن جي اڏاوت جا اعلان هاڻي کان ٿي رهيا آهن. ايندڙ چونڊن جي ان حوالي سان بہ اهميت آهي تہ اهڙن اميدوارن ۽ پارٽين کي اڪثريتي طور هرگز نہ کٽڻ گهرجي، جيڪي واضح طور سنڌو درياهہ تي ڊيم ۽ ڪئنال اڏڻ جون حمايتي آهن.
- مشرف ٽولي پاڻ کي گذريل اٺن سالن کان سنڌين جو ويري ثابت ڪيو آهي.

هن جو سنڌ ۽ سنڌين خلاف تعصب هاڻي ڪنهن کان بہ لڪل يا ڳجهو نہ آهي. ان ڪري جيڪي سياستدان ۽ سياسي پارٽيون سندس ڳيجهو ۽ ساٿس گڏ بيٺل آهن، انهن جو چونڊن ۾ اڪثريت ۾ کٽڻ مشرف جا هٿ مضبوط ڪرڻ جي مترادف ٿيندو. مشرف هيٺئر هر لحاظ کان اڳ جي ڀيٽ ۾ ڪمزور حالت ۾ آهي پر اهو هنن بوگس چونڊن ذريعي وري سگهہ حاصل ڪري سگهي ٿو. ان ڪري مشرف جي حمايتي فردن، گروهن ۽ پارٽين جو اڪثريت ۾ کٽڻ سنڌ ۽ سنڌي عوام جي حق ۾ نہ آهي.

ڇا ٿيڻ گهرجي؟

پيچيده معاملن کي سادگيءَ ۽ سادن حلن ذريعي مُنهن ڏيئي نہ ٿو سگهجي. 2008ع جون چونڊون بہ هڪ اهڙو ئي پيچيده مرحلو آهن، جنهن ۾ جيڪڏهن حصو وٺڻ اُصولي طور درست نہ آهي تہ ان کان ماڻهو لاتعلق بہ رهي نہ ٿو سگهي. ڇاڪاڻ تہ ان جا نتيجا بهرحال اسان کان لاتعلق نہ هوندا ۽ اُهي اسان تي وڏو اثر ڇڏيندا. ان ڪري اهم سوال اهو بہ آهي تہ پوءِ عوام ۽ باشعور ماڻهن کي چونڊن جي حوالي سان ڇا ڪرڻ گهرجي، ان حوالي سان هيٺين نقطن تي غور ڪري سگهجي ٿو.

- جتي چونڊن ۾ حصو نہ وٺڻ سان مٿي ڄاڻايل خدشن ۽ خطرن جي حوالي سان ڪوبہ فرق نہ پوندو اُتي چونڊن ۾ حصو نہ وٺڻ گھرجي. ڇاڪاڻ تہ اهو بہ هن سڄي ناٽڪ سان ۽ Status-Quo کان بيزاريءَ جو هڪ رويو ۽ احتجاج آهي.
- برادريءَ جي بنياد تي سياست ڪندڙ سردارن، وڏيرن ۽ ويڪائو سياستدانن کي ڪنهن بہ صورت ۾ ووٽ نہ ڏيڻ گھرجي. برادريءَ ۽ قبائليت جي بنياد تي سياست سماج کي سورهن سال پوئتي ڌڪي ڇڏيو آهي. ان سياست عوام کي ذات ۽ برادريءَ جي بنياد تي ورهائي پاڻ ۾ ويڙهايو آهي ۽ سياست لاءِ Space کي تنگ ڪيو آهي. جيستائين ان جون پاڙون نہ پٽبيون تيستائين سنڌ ۾ وطن دوست قومي ۽ عوام دوست جمهوري سياست جي سگھاري ٿيڻ جا امڪان گھٽ ۽ محدود رهندا.
- سنڌي وڏيرو مجموعي طور ابن الوقت، وطن ۽ عوام جو غدار ۽ دشمن جو دلال رهيو آهي. ان جي خمير ۾ پنهنجي وطن، قوم ۽ عوام سان ويرُ ۽ غداري سمايل رهي آهي. ان طبقي جون گذريل ڇهن ڏهاڪن کان پارٽيون، گروهہ ۽ ٽولا مختلف رهيا آهن، پر ان جو ڪردار ساڳيو رهيو آهي، يعني ابن الوقتي، غداري ۽ وطن ۽ عوام دشمني پر ضياءُ الحق جي دؤر کان پوءِ اِهو طبقو پنهنجي بدترين روپ ۾ سامهون آيو آهي ۽ رياست ان کي هٿ وٺي پاليو، تاتيو ۽ سگھارو ڪيو آهي. سنڌ ۾ هن وقت اهو طبقو مسلم ليگ (ف) ۽ مسلم ليگ (ق) جي روپ ۾ سامهون آيو آهي. مشرف جا اٺ سال ان ئي طبقي کي استعمال ڪري مشرف ٽولي ايم ڪيو ايم کي سنڌ جي اڇي ڪاري جو مالڪ بڻايو ۽ سنڌ کي دهشتگردن، سردارن، جاگيردارن، وڏيرن ۽ قبائلين جي آڙاهہ ۾ اُڇلايو. هن دفعي جيڪڏهن هڪ ڀيرو وري اهو ٽولو چونڊن ۾ ”کٽي“ سامهون آيو تہ سنڌ کي مستقبل ۾ بدترين ڏينهن ڏسڻا پوندا.
- هنن چونڊن ۾ ايم ڪيو ايم پنهنجا نمائندا سڄيءَ سنڌ مان بيهاريا آهن ۽ هاڻي تہ سندن مسلم ليگ (ق) ۽ ٻين سرداري گروهن سان رسمي طور چونڊ اتحاد بہ ٿيو آهي. ايم ڪيو ايم کي بہ خبر آهي تہ اها ڪراچي، حيدرآباد ۽ ميرپور خاص جي مخصوص سيٽن کان سواءِ سنڌ ۾ ٻيو ڪٿان بہ سيٽون نہ کٽيندي پر اها دراصل هڪ طرف سنڌين جو اڪثريتي ووٽ خراب ڪرڻ چاهي ٿي تہ ٻئي طرف پنهنجي ٽوڪن نمائندگيءَ کي بليڪ ميلنگ ۽ ڊيل لاءِ هٿيار طور استعمال ڪرڻ چاهي ٿي. سنڌ ۾ ڪوبہ ساک وارو سنڌي ايم ڪيو ايم پاران نہ بيٺو آهي ۽ نہ بيهي سگھي ٿو. سنڌين منجهان فقط ڏوهاري، موقعي پرست ۽ وڪاڻل ماڻهو ئي سندن ساٿ ۾ ويا آهن. هن ڀيري سمورن باشعور سنڌين جو فرض آهي تہ اُهي دهشتگردن جي ان سازش کي ناڪام بڻائين.